

Observatori Local

IDEES GLOBALES PER AL GOVERN LOCAL

EXEMPLAR PROMOCIONAL

Observatori Local. Idees Globals per al Govern Local és una publicació
d'Observatorio de las Ideas S. L. dirigida especialment al món local.

COORDINACIÓ EDITORIAL

Elena Costas, doctora en Economia i fundadora de KSNET

EQUIP DE RECERCA:

Josep Antoni Báguena
Jordi Baltà
Lluís Camprubí
Joan Frigols
Eduard Güell
Benjamín Augusto López
Lluís Medir
Luis Martín
Pol Morillas
Andreu Orte
Esther Pano
Bárbara Pons
Carles Rivera
Jordi Rosell
Paula Salinas
Elisa Stinus Bru de Sala
Mariona Tomàs
Francesc Trillas
Joan-Josep Vallbé
Ferran Vallespinós

EDITA

Observatorio de las Ideas S. L.

PRESIDENT

Daniel Fernández

COORDINACIÓ DEL CONSELL EDITORIAL

Àngels Ingla

CIF B65855868

Diputació, 262, 2n 1a 08007

Barcelona Tel. 93 494 97 20

www.observatoriodli.com

ISSN - edició en paper: 2938-9518

ISSN - edició digital: 2938-642X

D. Legal: B.3419-2024

Observatori Local

IDEES GLOBALES PER AL GOVERN LOCAL

TRANSPARÈNCIA I FISCALITAT MUNICIPAL

Ressenya de **Carlos Victoria Lanzón** sobre «The Influence of Transparency on Municipal Taxation: An Empirical Analysis».

CLAUS PER ENTENDRE I ABORDAR LES DINÀMIQUES SOCIALS I ECOLOÒGIQUES A LA CIUTAT

Ressenya de **Mireia Alvarez Soler** sobre «Towards a Systemic Understanding of Sustainable Wellbeing for All in Cities: A Conceptual Framework».

L'IMPACTE DE LES POLÍTIQUES PER A JOVES AMB CAPACITAT LABORAL REDUÏDA

Ressenya de **Anna Chesa Llorens** sobre «Policies for Young Adults with Reduced Work Capacity. Labour Market Impact in Sweden and Norway».

L'IMPACTE A LLARG TERMINI DE LA POLÍTICA INDUSTRIAL SOBRE EL DESENVOLUPAMENT LOCAL I LA MOBILITAT ECONÒMICA

Ressenya de **Javier Asensio** sobre «The Long-Run Impacts of Public Industrial Investment on Local Development and Economic Mobility: Evidence from World War II».

| EL LLIBRE DESTACAT |

UNA GENERACIÓ ANSIOSA: TELÈFONS INTEL·LIGENTS, XARXES SOCIALS I «FAMÍLIES HELICÒPTER»

The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness, de **Jonathan Haidt**.

Benvolguts lectors,

Ens endinsem en aquest any 2025 amb la intenció, com sempre, d'oferir idees i difondre nous projectes que puguin millorar la nostra societat, especialment, en l'àmbit local. I d'aquí ve la importància del contingut d'aquest nou número de la nostra revista.

El primer article analitza la influència de la transparència en la recaptació fiscal en ajuntaments espanyols de més de 15.000 habitants, i el resultat és que hi ha una relació positiva entre impostos i transparència; en particular, en els impostos que estan relacionats amb el sector immobiliari.

El segon article presenta un marc conceptual per entendre com les ciutats poden promoure un benestar sostenible i equitatiu i, alhora, afrontar les crisis socials i ecològiques. El benestar urbà sostenible és un procés dinàmic que s'ha d'adaptar constantment a les diferents necessitats i realitats locals, les quals estan influenciades i, al seu torn, influeixen en el context global.

Un altre tema clau als nostres dies és l'ocupació en els joves. Així, al tercer article, a través d'un estudi realitzat a Suècia i Noruega, s'analitza l'impacte de les polítiques laborals destinades a joves adults amb capacitat laboral reduïda. Els resultats demostren que les polítiques públiques són més efectives com més enfocades estan a ajustar-se a les necessitats del mercat laboral.

Finalment, proposem un estudi sobre els efectes a llarg termini de la construcció de plantes industrials; en concret, el cas de les fàbriques construïdes als Estats Units per fer front a les necessitats militars durant la Segona Guerra Mundial, les quals es van ubicar fora dels principals centres d'activitat econòmica per raons estratègiques. S'observen efectes significatius i persistents en l'ocupació manufacturera i els salaris dels ciutadans que habitaven les zones properes.

Com a llibre destacat, una obra fonamental: *The Anxious Generation*. El psicòleg Jonathan Haidt exposa un desafortunat exemple dels danys socials de la tecnologia: com l'ús generalitzat dels telèfons intel·ligents i de les xarxes socials, juntament amb una criança sobreprotectora, han reconfigurat la infància i han portat a un significatiu augment dels problemes de salut mental dels joves. L'autor n'explora les causes potencials i suggereix intervencions per reduir els danys.

Confiam que aquest contingut serà del vostre interès.

Amb els nostres millors desitjos,

L'editor

TRANSPARÈNCIA I FISCALITAT MUNICIPAL

- **Publicació:** «The Influence of Transparency on Municipal Taxation: An Empirical Analysis», *Administration & Society*, 56(5), 2024, p. 653-682. Disponible a: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00953997241239024>
- **Autors:** **Javier Cifuentes-Faura**, investigador contractat posdoctoral a la Universitat de Múrcia; **Bernardino Benito López**, catedràtic a la Universitat de Múrcia, i **María Dolores Guillamón López**, professora titular en aquesta mateixa universitat.
- **Síntesi:** **Carlos Victoria Lanzón**, consultor de Polítiques Públiques i professor associat a la Universitat Complutense de Madrid.

SÍNTESI DE LA IDEA

Aquest article analitza la influència de la transparència en la recaptació fiscal en ajuntaments espanyols de més de 15.000 habitants. Els autors troben una relació positiva entre ingressos municipals i transparència: els ajuntaments més transparents recapten més impostos. Això es veu més clar, concretament, en els impostos relacionats amb el sector immobiliari (IBI i IIVTNU).

La pressió fiscal i l'ús responsable i transparent dels recursos públics és, avui dia, una de les preocupacions més greus de la ciutadania. L'interès per com s'utilitzen els ingressos recaptats i l'eficiència en la despesa, evitant, a l'últim extrem, pràctiques reprobables o fraudulentament, ha augmentat després de la crisi financera del 2008 i la pandèmia de la covid-19.

En aquest context, la transparència i la rendició de comptes s'erigeixen com a principis bàsics del bon govern, ja que, d'entrada, redueixen aquest tipus de pràctiques. A més, des d'un punt de vista proactiu, la transparència en la gestió de la despesa pública a priori millora la perspectiva del ciutadà sobre la provisió dels serveis públics, i fins i tot afavoreix la recaptació: si es percep un bon ús dels recursos públics, són acceptables certs increments de la pressió fiscal. Així, quan les necessitats de recaptació són importants (per motius de consolidació fiscal o de provisió de més i/o millors serveis públics), aquesta qüestió no és, en absolut, trivial.

Als municipis, aquests temes solen ser problemàtics. D'una banda, hi ha la manca de transparència i la corrupció; de l'altra, la necessitat de dur a terme una política fiscal responsable. A més, els ajuntaments són relativament homogenis des d'un punt de vista institucional (estan subjectes al mateix marc legal, si bé existeixen algunes diferències), per la qual cosa fer comparacions i anàlisis entre ells és més senzill i informatiu que entre països.

Amb aquests principis base, els autors analitzen la influència de la transparència en la recaptació fiscal en ajuntaments espanyols de més de 15.000 habitants. Per fer-ho, primer revisen les diferents teories que relacionen tots dos conceptes. En primer lloc, la teoria de l'agència, que postula que, essent les persones del sector públic «agents» de la ciutadania (és a dir, actors que actuen per mandat dels «principals»), un augment de la transparència pot millorar el coneixement que els segons tenen dels primers, reduir les asimetries d'informació i garantir que els uns actuen en benefici dels altres. En segon lloc, la teoria de la legitimitat, enfocada en la millora de la confiança i del suport a les institucions que proporciona la transparència. I, en tercer lloc, la teoria dels *stakeholders*, que implicaria que els governs reconeixen que les seves decisions i polítiques tenen impacte sobre un ampli grup de parts interessades.

A continuació, revisen els determinants de la fiscalitat. La transparència és el principal factor d'estudi, basant-se en les implicacions de les diverses teories analitzades. Així, mitjançant una menor asimetria d'informació, els votants podrien ser més tolerants a augments impositius si consideren que aquests estaran ben utilitzats, i, de la mateixa manera, una major legitimitat tindria un efecte semblant. En aquest sentit, els autors remarquen, especialment, els impostos relacionats amb la propietat i el seu valor, especialment, en el sector immobiliari: l'impost sobre béns immobles (IBI) i l'impost sobre l'increment del valor dels terrenys de naturalesa urbana (IIVTNU, més conegut com a «plusvàlua»), per la seva importància en els comptes municipals, per la seva relació amb un actiu (l'habitatge) tan fonamental per a les famílies, per les implicacions que té la transparència en el seu càlcul i per tractar-se d'un sector en què la corrupció ha estat històricament notòria.

També tenen en compte altres factors rellevants: de tipus fiscal (el nivell de deute i de dèficit, o les transferències des d'altres administracions); socioeconòmic (com el nivell de renda de la ciutadania, la població o la densitat de població), i polític (la ideologia del govern, l'existència de majories o el gènere de l'alcalde o alcaldessa). Tots aquests factors poden influir en la fiscalitat i confondre l'efecte de la transparència. Per aquest motiu, els autors, des d'un punt de vista metodològic, tenen en compte la possible relació bidireccional entre transparència i recaptació, la qual pot anar d'una major transparència a una major recaptació (tal com s'investiga a l'article), però també a la inversa (d'una major recaptació a una major transparència).

Finalment, l'anàlisi se centra en els diferents impostos que són competència dels ajuntaments (IBI, IAE, IVTM, ICIO i IIVTNU), considerant també que aquests poden recaptar taxes i altres figures. Com a variable independent, utilitzen un índex de transparència que inclou informació sobre una gran varietat d'aspectes: pressupostos, contractes, planificació urbana o participació ciutadana, entre d'altres.

Els resultats confirmen la hipòtesi inicial: hi ha una relació positiva entre ingressos municipals i transparència. Així, els ajuntaments més transparents recapten més impostos; concretament, els impostos que estan relacionats amb el sector immobiliari (l'IBI i l'IIVTNU). Com a recomanació, recalquen la importància d'augmentar la transparència, amb l'objectiu de millorar la confiança de la ciutadania en els governs i també les finances públiques. En concret, subratllen l'ús de la tecnologia, i també el fet de renovar l'accés a la informació, per exemple, a través de la participació.

CLAUS PER ENTENDRE I ABORDAR LES DINÀMIQUES SOCIALS I ECOLÒGIQUES A LA CIUTAT

- **Publicació:** «Towards a Systemic Understanding of Sustainable Wellbeing for All in Cities: A Conceptual Framework», *Cities*, núm. 133, 104143, 2023. Disponible a: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264275122005820>
- **Autors:** **Lucinda Cash-Gibson** és professora a la UPF Barcelona School of Management i investigadora al Johns Hopkins University - Pompeu Fabra University Public Policy Center; **Ferran Muntané Isart**, *research manager* al Johns Hopkins University - Pompeu Fabra University Public Policy Center; **Eliana Martínez-Herrera**, investigadora i professora al Grup de Recerca en Desigualtats en Salut, Ecologia - Employment Conditions Network (GREDS-EMCONET) i a la Universitat Pompeu Fabra; **Julián Martínez Herrera**, investigador predoctoral a la Universitat Pompeu Fabra, i **Joan Benach**, director de l'esmentat GREDS-EMCONET i professor a la Universitat Pompeu Fabra.
- **Síntesi:** **Mireia Alvarez Soler**, graduada en Economia i màster en Polítiques Públiques i Socials a la Universitat Pompeu Fabra. És investigadora júnior a KSNET.

SÍNTESI DE LA IDEA

Aquest article presenta un marc conceptual per entendre com les ciutats poden promoure un benestar sostenible i equitatiu afrontant, al mateix temps, les crisis socials i ecològiques. La idea central és que les ciutats han de funcionar respectant dos límits bàsics: l'ecològic (no superar els límits del planeta, com l'ús excessiu de recursos o la contaminació) i el social (garantir que totes les persones tinguin cobertes les seves necessitats bàsiques i visquin en condicions dignes). La conclusió és que el benestar urbà sostenible és un procés dinàmic que ha d'adaptar-se constantment a les diferents necessitats i realitats locals, les quals estan influenciades i, al seu torn, influeixen en el context global.

Aquest article presenta un marc conceptual innovador per comprendre el benestar sostenible a les ciutats des d'una perspectiva sistèmica. El treball parteix d'una premissa clara: les ciutats tenen un paper clau en la prevenció i resolució de les crisis socioecològiques, però com aconseguir-ho de manera justa i sostenible? Quins processos, dinàmiques i factors hi influeixen? Quines polítiques s'han aplicat fins ara i amb quin èxit? Com afecten la capacitat de resposta de les ciutats davant les necessitats socials i ambientals insatisfetes, les competències normatives? I, finalment, com podem avaluar i comparar, de manera efectiva, els avenços aconseguits en diferents contextos urbans?

Per abordar aquestes qüestions, els autors fan una revisió crítica de la literatura des de diverses disciplines, com el benestar planetari i sostenible, l'anàlisi i avaluació de polítiques públiques, la salut urbana, la planificació o els determinants socials de la salut i les desigualtats. Així, comencen argumentant que les ciutats són ecosistemes complexos i dinàmics, en què les relacions socials, polítiques i ecològiques estan interconnectades. Per tant, perquè siguin més sostenibles, han de satisfer les necessitats socials i humanes, i assegurar la justícia ambiental, social i intergeneracional, sempre sent conscients dels límits del planeta.

És important aclarir alguns conceptes clau per tal que el lector compregui millor el marc:

- La **justícia ambiental** es refereix a la distribució equitativa dels beneficis i riscos ambientals, assegurant-se que cap comunitat (especialment les més vulnerables) suporti una càrrega des-

proporcionada de contaminació o degradació ecològica. També implica que tothom tingui l'oportunitat de participar en les decisions sobre polítiques ambientals que afecten les seves vides i territoris.

- La **justícia social** busca garantir que tots els ciutadans tinguin les mateixes oportunitats i drets, independentment del seu origen o condició social. Tant els beneficis com les càrregues socials i econòmiques han de ser distribuïts de manera equitativa.
- La **justícia intergeneracional** implica la responsabilitat de protegir els recursos naturals i les condicions de vida per a les generacions futures. Això significa que les decisions polítiques i econòmiques han de garantir que els futurs habitants disposin d'un entorn saludable i d'oportunitats de desenvolupament sostenible.
- La **sostenibilitat** es refereix a l'ús responsable dels recursos naturals per garantir un equilibri entre el creixement econòmic, el benestar social i la protecció del medi ambient. Això implica corregir les desigualtats existents, de manera que totes les persones tinguin un accés just a recursos i oportunitats.
- Les **crisis socioecològiques** sorgeixen de la combinació de problemes socials (com la desigualtat i la pobresa) i problemes ambientals (el canvi climàtic i la degradació ecològica). La interacció entre aquests factors agreuja les tensions, i afecta l'estabilitat de les ciutats i el benestar dels seus habitants.

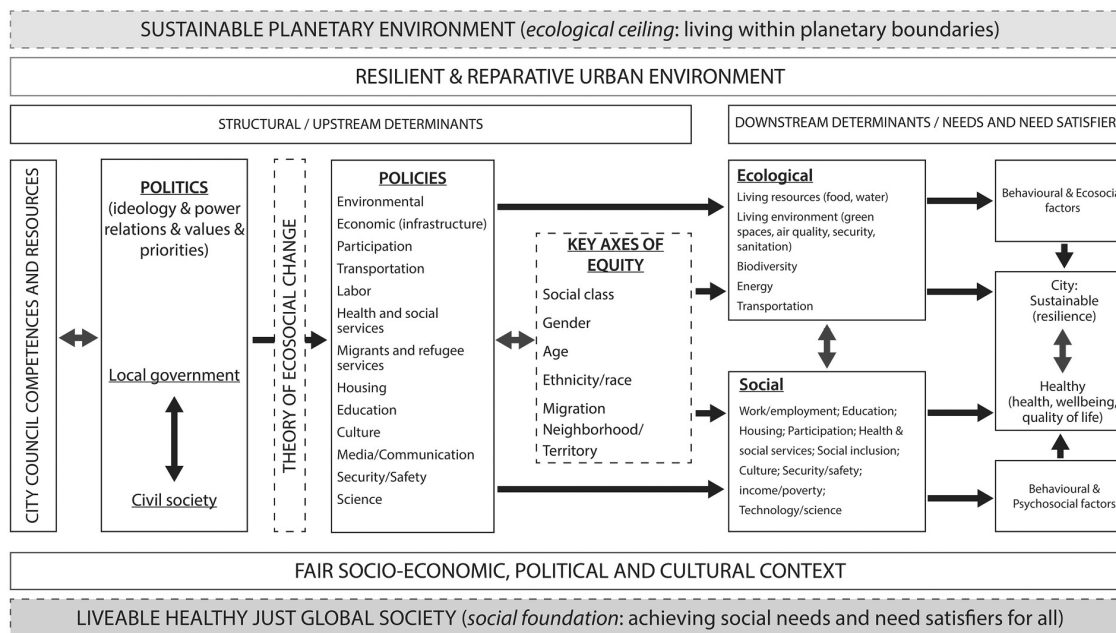

Figura 1. Marc conceptual dels determinants del benestar sostenible urbà i la salut.

Així doncs, el marc conceptual comença amb dos límits o capes. La primera és el **límit ecològic (ecological ceiling)**, que implica que les ciutats han de funcionar dins dels límits del planeta, sense comprometre la biodiversitat i protegint els recursos naturals. La segona és el **fonament social (social foundation)**, que garanteix les necessitats bàsiques i construeix entorns urbans resilient, autosuficients, inclusivament i equitatius. Això suposa tenir en compte el context socioeconòmic, polític i cultural, i també entendre que les relacions de poder com el colonialisme, el capitalisme i el patriarcat poden afectar aquest fonament social (i la satisfacció d'aquestes necessitats) per a certs

grups de població. En conclusió, aquestes dues capes externes descriuen com les activitats dins de les ciutats no s'esdevenen de manera aïllada, sinó que estan influenciades i, al seu torn, influeixen en el context global.

Els autors articulen que hi ha uns determinants estructurals que operen a través d'una sèrie de determinants intermedis que influeixen i modelen les oportunitats de les ciutats per crear entorns saludables i equitatius on viure i treballar. Aquesta idea es basa en els determinants socials de la salut, i sosté que les poblacions en situació de vulnerabilitat solen disposar d'opcions limitades d'entorns saludables, cosa que reforça les desigualtats en salut i benestar.

Els determinants estructurals fan referència a com les competències i els recursos dels governs locals condicionen l'abast de les intervencions polítiques en l'àmbit local, i, per tant, com són d'efectives aquestes pel que fa a les necessitats socials. A aquesta condició s'hi sumen les relacions de poder, les ideologies i les prioritats polítiques, juntament amb la interacció amb la societat civil. A partir d'aquí, la gestió de recursos entre els diferents àmbits de polítiques públiques configura les possibilitats de les ciutats per assolir un benestar social urbà sostenible. Cal assenyalar que, si no es tenen en compte els diferents eixos de desigualtat, si no es manté la perspectiva de justícia social, les polítiques públiques veuran limitat el seu abast pel que fa a aquest benestar. Per tant, és necessari abordar aquests eixos de desigualtat perquè les polítiques públiques siguin justes socialment i ambientalment, de manera que puguin influir en les condicions materials (o ecològiques) i socials de la ciutadania. Aquests dos determinants –els factors ecològics i socials– són els anomenats «satisfactors» de les necessitats humanes, ja que afecten directament el benestar social urbà.

Els autors remarquen la importància d'utilitzar la teoria del canvi com a eina per dissenyar i avaluar polítiques públiques, ja que només així s'entendrà que les accions específiques generin els resultats desitjats en l'àmbit social i ambiental. La teoria del canvi permet identificar les relacions causa-efecte, establir objectius clars i mesurar l'impacte real de les mesures implementades. A més, els autors també destaquen la importància de la participació democràtica i de la col·laboració entre diferents nivells de govern i la societat civil, ja que així s'afrontaran els reptes socioecològics de manera efectiva.

Finalment, l'article conclou que treballar cap a un entorn urbà saludable, equitatiu i sostenible és un procés continu i específic en cada context, més que un estat final fix. En conclusió, aquest marc conceptual no tan sols facilita la comprensió de les dinàmiques socials i ecològiques a les ciutats, sinó que també ofereix eines per dissenyar i avaluar polítiques urbanes que promoguin el benestar sostenible per a totes les generacions.

L'IMPACTE DE LES POLÍTIQUES PER A JOVES AMB CAPACITAT LABORAL REDUÏDA

- **Publicació:** «Policies for Young Adults with Reduced Work Capacity. Labour Market Impact in Sweden and Norway», *J Popul Econ* 37, 13, 2024. Disponible a: <https://doi.org/10.1007/s00148-024-00999-9>
- **Autors:** **Caroline Hall** és professora a l'Institut per a l'Avaluació del Mercat de Treball i la Política Educativa (IFAU) i investigadora al Centre d'Estudis Laborals d'Uppsala (Suècia); **Inés Hardoy**, professora a l'Institut per a la Investigació Social d'Oslo (Noruega), i **Kristine von Simson**, investigadora al Centre d'Investigació en Benestar i Treball, també a Oslo.
- **Síntesi:** **Anna Chesa Llorens**, estudiant de doctorat a la Universitat de Barcelona i investigadora afiliada a l'Institut d'Economia de Barcelona (IEB).

SÍNTESI DE LA IDEA

Aquest article analitza l'impacte de les polítiques laborals destinades a joves adults amb capacitat laboral reduïda a Suècia i Noruega. Gràcies a les dades longitudinals, al llarg de quatre anys, se segueixen els individus quan es queden sense feina, amb la idea d'avaluar l'efectivitat dels diferents programes de promoció de l'ocupació. Els resultats mostren una major eficàcia de les polítiques com més enfocades estan a ajustar-se a les necessitats del mercat laboral, com la provisió d'experiència laboral o l'adquisició de certificats específics.

En les últimes dècades, els països de l'OCDE han experimentat un augment en el nombre de joves amb capacitat laboral reduïda, cosa que dificulta la seva inserció en el mercat de treball. Aquesta reducció de la capacitat laboral pot ser deguda tant a problemes físics (per exemple, mobilitat reduïda) com psicològics (ansietat o estrès). A Europa, prop del 20% dels joves de vint-i-cinc a vint-i-nou anys pertanyen al grup dels anomenats «nini» (ni estudien ni treballen ni reben formació). Estudis previs han demostrat que existeix una correlació clara entre la mala salut i aquest estatus, i això reforça la necessitat de noves polítiques actives d'ocupació.

Els governs de diferents països han implementat diverses polítiques per reduir els efectes de la incapacitat laboral en la inserció dels joves en el mercat de treball. Tanmateix, l'eficàcia d'aquestes polítiques segueix sent objecte de debat. Així, aquest estudi se centra en els casos de Suècia i Noruega, dos països que segueixen el que es coneix com a «model escandinau», caracteritzat per una forta tradició en la implementació de programes d'ocupació i formació.

Per avaluar els efectes d'aquests programes, els autors s'han basat en la metodologia del model d'esdeveniments (*timing-of-events*), proposada pels econometristes Abbring i Van de Berg (2003), amb la qual estimen els efectes causals de la participació en programes de promoció de l'ocupabilitat i l'educació. Aquest model permet controlar l'heterogeneïtat no observada, de manera que s'eviten biaixos de selecció, ja que les persones que opten per aquests programes podrien tenir característiques diferents a aquelles que no hi opten. D'aquesta manera, la identificació dels efectes causals és més robusta.

Les dades utilitzades provenen de registres administratius de Suècia i Noruega en el període 2002-2009, i s'ha treballat en el segment de joves adults de vint-i-cinc i a vint-i-nou anys (és a dir, persones nascudes entre els anys 1973 i 1984). L'edat és un factor especialment important, perquè

es considera que ja han tingut marge per acabar els estudis i per haver pogut obtenir certa experiència laboral. Amb això, s'analitzen dos tipus de programes:

- Programes basats en el lloc de treball, com pràctiques laborals o subsidis salarials, entre d'altres.
- Cursos de formació, en els quals s'inclou la formació professional i educativa.

Com a principals resultats, veiem que tots dos tipus de programa generen un efecte de bloqueig (*lock-in effect*) durant la participació, cosa que redueix la probabilitat de trobar feina mentre el beneficiari hi està inscrit. Això no suposa cap sorpresa, ja que el temps dedicat a la recerca de feina pot veure's reduït com a conseqüència de la major inversió de temps en el programa.

Pel que fa a l'eficàcia d'aquests programes, es pot observar que augmenta la probabilitat d'aconseguir una feina o d'accedir a nous estudis. No obstant això, els programes basats en el lloc de treball (és a dir, els destinats directament a obtenir habilitats relacionades amb el lloc de treball) tenen un efecte superior. Pel que fa als cursos, la formació professional sembla que és més efectiva, i l'èxit depèn de l'obtenció de certificats que acreditin les competències adquirides. A més, malgrat les diferències en el disseny i la implementació dels programes en tots dos països (Suècia opta més per les polítiques pràctiques, mentre que Noruega aposta per les educatives o de formació), no es troben diferències significatives entre ells.

L'estudi també realitza una anàlisi d'heterogeneïtat, amb la idea d'avaluar si els efectes dels programes varien segons les característiques individuals. Per exemple, els joves amb menys educació (que no han finalitzat els estudis de secundària) es beneficien més dels programes basats en el lloc de treball. Per contra, els homes noruecs obtenen més beneficis si participen en programes que es duen a terme al mateix lloc de treball en comparació de les dones, mentre que a Suècia no s'observa una diferència de sexe tan marcada. Aquestes diferències suggereixen que les polítiques d'ocupabilitat s'han de dissenyar tenint en compte les necessitats específiques de cada un dels diferents subgrups de joves.

En conclusió, els resultats indiquen que els efectes dels programes sobre l'ocupabilitat de joves adults amb capacitat laboral reduïda són positius i, a més, similars en els casos de Suècia i Noruega. Es destaca també la importància de proporcionar experiència laboral directa a través de programes en el lloc de treball, ja que tenen un impacte positiu més gran en la transició a l'ocupació o a l'educació.

A partir d'aquests resultats, s'evidencia com és de rellevant el disseny de polítiques públiques orientades a millorar la inserció laboral de joves adults en situacions vulnerables, i se subratlla la necessitat de programes pràctics i orientats a l'ocupació. Atès el creixent nombre de joves adults en aquesta situació, queda clara la necessitat de programes flexibles i adaptats a les seves circumstàncies que combinin formació amb experiència laboral real. De cara al futur, els responsables de les polítiques públiques han de considerar estratègies que optimitzin la combinació d'aquests programes per tal de maximitzar-ne els beneficis.

L'IMPACTE A LLARG TERMINI DE LA POLÍTICA INDUSTRIAL SOBRE EL DESENVOLUPAMENT LOCAL I LA MOBILITAT ECONÒMICA

- **Publicació:** «The Long-Run Impacts of Public Industrial Investment on Local Development and Economic Mobility: Evidence from World War II», *NBER*, document de treball 32265, març del 2024. Descarregable a l'enllaç següent: <https://www.nber.org/papers/w32265>
- **Andrew Garin**, doctor per Harvard, és professor al Departament d'Economia de la Carnegie Mellon University (Pittsburgh); i **Jonathan L. Rothbaum**, doctor per la George Washington University, és investigador de la Divisió d'Estadístiques Socials, Econòmiques i d'Habitatge a l'Oficina del Cens dels Estats Units (Washington).

SÍNTESI DE LA IDEA

Aquest treball estudia els efectes a llarg termini de la construcció de plantes industrials; en concret, el cas de les fàbriques construïdes als Estats Units per fer front a les necessitats militars durant la Segona Guerra Mundial, les quals es van ubicar fora dels principals centres d'activitat econòmica per raons estratègiques. Es poden observar efectes significatius i persistents sobre l'ocupació manufacturera i els salaris, i també millores salarials per als ciutadans que habitaven les zones properes on es van construir les plantes.

En el debat actual sobre els efectes de la globalització econòmica, és molt important avaluar-ne l'impacte laboral. De manera simplificada, una de les crítiques més directes és que la globalització ha afavorit la deslocalització d'activitats econòmiques des dels països més industrialitzats cap als països en vies de desenvolupament. Tot i que aquest fenomen té múltiples causes (des de l'augment relatiu de la demanda de serveis a mesura que augmenten els nivells de renda, fins a les millores en la logística derivades de la «contenedorització» del transport), hi ha un consens força generalitzat a admetre que la pèrdua de pes de l'ocupació en els sectors manufacturers té conseqüències negatives.

En general, la productivitat del treball a la indústria és superior a la de la resta de l'economia (amb clares excepcions en el cas dels serveis especialitzats o els relacionats amb el sistema financer). Per aquest motiu, els salaris dels treballadors empleats en activitats manufactureres s'han situat, tradicionalment, per sobre de la mitjana. A més, durant la major part del segle xx, aquestes activitats van requerir un nombre elevat de treballadors, sense exigir nivells de qualificació especialment alts. El sector industrial, en el seu conjunt, va ser una font de molts i bons llocs de treball, i sense aquest sector no es pot entendre el procés d'expansió de les classes mitjanes en paral·lel al desenvolupament econòmic.

Per això, quan aquest procés s'interromp i els països industrialitzats entren en un procés de desindustrialització, la llista de problemes als quals cal fer front és força àmplia. El més evident és que les noves generacions de treballadors amb un nivell de formació baix no tenen accés a aquells llocs de treball relativament ben pagats, perquè, simplement, ja no existeixen. A més, aquests inconvenients es concentren geogràficament en aquelles regions tradicionalment més industrialitzades i ara més exposades a la competència exterior. Als Estats Units pot haver existit una relació directa a nivell territorial entre l'exposició de la producció local a la competència xinesa i el vot atorgat a

la candidatura de Donald Trump en les eleccions presidencials del 2016. De manera similar, al Regne Unit s'ha pogut observar una inclinació més gran a votar pel Brexit i abandonar la Unió Europea.

Davant d'això, una de les estratègies d'intervenció pública que compta amb un suport creixent és l'aplicació de polítiques industrials. La confiança en aquest tipus de mesures és molt gran, malgrat –o potser a causa del fet– que no s'ha aconseguit definir de manera precisa en què consisteixen, ja que engloben pràcticament qualsevol acció pública que tracti de fomentar el desenvolupament econòmic d'una regió o sector, i poden incloure mesures proteccionistes basades en aranzels, ajudes directes a determinats sectors o accions de formació que siguin demanades per les empreses, entre moltes altres.

Per fer front als problemes de desindustrialització identificats més amunt, es posa l'accent en polítiques industrials capaces de crear ocupació de qualitat (*good jobs*) i, a més, en determinades localitzacions (*place based*). Així, el repte és doble. No es tracta tan sols de generar activitat econòmica, ja que aquesta pot crear ocupacions temporals, amb remuneracions baixes i supeditades a negociacions que les precaritzin, sinó que l'objectiu és aconseguir ocupacions estables, ben pagades, que permetin nivells de vida dignes i generin efectes d'arrossegament sobre la resta de l'economia (per la despesa). Addicionalment, aquestes polítiques també tenen l'objectiu de diversificar geogràficament l'activitat econòmica, ja que, a causa de l'existència d'economies d'aglomeració, aquesta tendeix a concentrar-se en determinats territoris. En aquest context, les polítiques industrials *place based* tracten d'aconseguir que, en zones on hi ha escassa o poca activitat, en un context de desindustrialització, es generin llocs de treball de qualitat (la qual cosa requereix que la productivitat laboral sigui elevada).

Com es pot imaginar, aquesta qüestió no té una solució senzilla. En termes d'implementació, una de les dificultats és saber quin tipus de mesures poden ser efectives i en quin grau depenen del context en què s'hagin aplicat. La dificultat no és comptar amb un nombre suficient d'accions de polítiques industrials, ja que aquestes s'han dut a terme durant dècades en contextos molt diversos i és possible observar quines han tingut èxit i quines no. El problema és metodològic: els exemples de polítiques industrials d'àmbit local encaminades a la creació d'ocupació no solen complir les condicions necessàries per identificar un efecte causal, atès que no solen aplicar-se de manera aleatòria. És a dir, l'habitual és que s'apliquin allà on l'absència d'ocupació sigui més problemàtica. Per aquest motiu, els resultats estaran condicionats per les circumstàncies de partida, sense que sigui possible identificar fins a quin punt els efectes finals són deguts a la política en si mateixa o a les circumstàncies originals. Per solucionar aquest problema, els economistes intenten treballar amb els anomenats «experiments naturals»: situacions en què una política s'ha aplicat de manera prou aleatòria (és a dir, independentment de les realitats locals) perquè es pugui identificar el seu efecte únic i així establir una relació de causalitat.

El treball de Garin i Rothbaum és un exercici de mesura d'aquests efectes, en què s'utilitza el cas de la construcció de noves fàbriques manufactureres als Estats Units la localització de les quals es pot considerar pràcticament aleatòria. Entre els anys 1940 i 1944, l'exèrcit nord-americà va coordinar un pla per augmentar la producció de material militar a gran escala, a causa de les necessitats derivades de la Segona Guerra Mundial. Per aconseguir-ho, va ser imprescindible construir nombroses plantes industrials noves, i per fer-ho es va comptar amb la participació d'empreses privades. Aquestes estaven interessades a ampliar la capacitat dels seus centres de producció en zones industrials ja existents. No obstant això, tant per raons d'estratègia militar (evitar construir en zones costaneres susceptibles de ser objecte de possibles atacs) com d'eficiència (superar problemes de congestió i logística en l'accés als factors de producció), l'exèrcit va prendre la decisió de disseminar una gran part de les noves plantes per tot el país. La major part de les plantes construïdes

van seguir operant en les dècades posteriors a la guerra, ja fos mitjançant la seva transferència al sector privat (a un preu inferior al cost, a causa del fet que estaven sobredimensionades) o com a proveïdors públics de material militar durant la Guerra Freda.

La decisió d'ubicar les noves plantes amb criteris d'estratègia militar i no pas econòmica o política és la base sobre la qual Garin i Rothbaum es fonamenten per considerar que la seva ubicació no va estar condicionada per les característiques particulars de cada comtat, de manera que poden considerar-se independents d'aquestes i no condicionen els efectes observats. Per contrastar la validesa d'aquesta suposició, es mostra que totes les característiques rellevants dels comtats que formen el «grup de tractament» són estadísticament idèntiques a les del grup de comtats que no van rebre plantes industrials (el «grup de control») en els anys anteriors a la guerra.

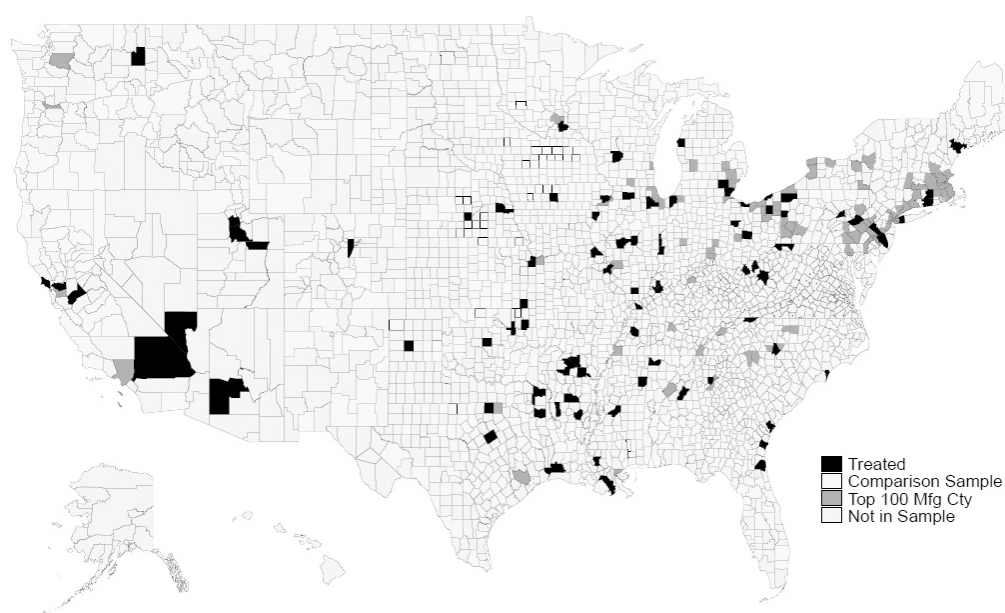

Figura 1. Localització del grup de tractament i comparació de comtats als Estats Units.

Els autors fan servir aquesta estratègia empírica per obtenir evidència sobre tres tipus d'efectes relacionats amb la millora de les oportunitats econòmiques per als que vivien als llocs on es van ubicar les noves fàbriques. La informació estadística prové d'una combinació de dades administratives de diferents dècades, les quals els autors aconsegueixen convertir en una base de dades longitudinal. És especialment rellevant l'explotació de la informació del cens de 1940 sobre les característiques socioeconòmiques dels progenitors, ja que descriu amb molta precisió la situació prèvia a la construcció de les plantes.

El primer resultat que obtenen és que les noves fàbriques van tenir un impacte notable sobre el mercat de treball dels comtats on es van ubicar. Tant la població com l'ocupació en el sector manufacturer, així com els salaris mitjans, van augmentar en el grup de tractament en comparació del grup de control. Durant els primers anys després de la guerra, la diferència és deguda, principalment, al paper de les noves fàbriques, però, posteriorment, la major part de l'ocupació es crea en altres empreses. A finals del segle xx, aquests comtats segueixen estant més poblats que la resta, però les diferències d'estructura de l'ocupació o els salaris es redueixen.

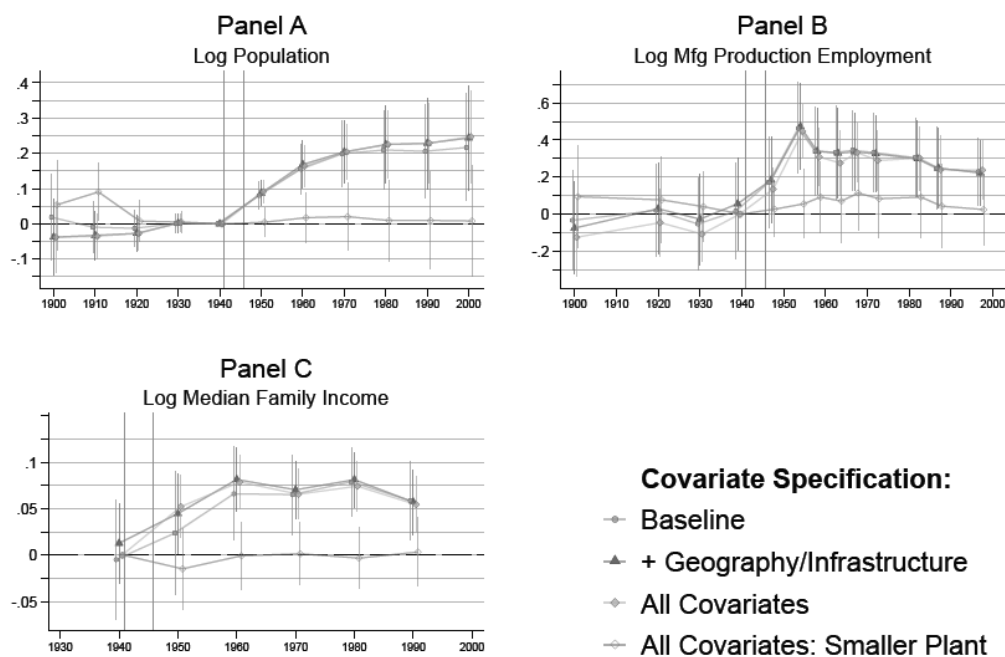

Figura 2. Població, ocupació i ingressos mitjans on es van ubicar les noves plantes.

El segon grup de resultats fa referència a les diferències en els ingressos al llarg de la vida dels treballadors que es van criar on es van ubicar les plantes. Els autors identifiquen que la desigualtat és més gran com més baixos van ser els ingressos familiars abans de la guerra.

Finalment, un tercer conjunt de resultats suggereix que els infants nascuts als comtats on es van construir les plantes es van beneficiar d'una major disponibilitat d'ocupacions amb salaris alts durant la seva vida adulta, sense que s'observin efectes significatius en termes de formació o qualitat educativa.

En conjunt, es tracta d'un estudi molt interessant, perquè és capaç d'utilitzar un esdeveniment històric que compleix les condicions per ser considerat aleatori, i, d'aquesta manera, identificar una relació de causalitat robusta. A més, demostra els beneficis d'accedir a dades administratives detallades de diferents períodes i poder combinar-les de manera individualitzada.

Els resultats revelen els clars efectes positius del que podem qualificar com a política industrial, si bé quan es va dissenyar no tenia l'objectiu de fomentar el desenvolupament econòmic local ni millorar les condicions de vida dels ciutadans. No obstant això, els autors adverteixen sobre les dificultats d'extrapolar aquests resultats a altres contextos mitjançant la conclusió precipitada que, actualment, una política d'aquest tipus podria recuperar els llocs de treball industrials si es fessin actuacions similars a les que hem analitzat aquí. Com a exemple dels errors que es podrien cometre, n'hi ha prou amb indicar que el període d'anàlisi d'aquest estudi correspon a una època d'auge de la industrialització als Estats Units, amb un augment gairebé continuat de la demanda de productes manufacturats i la pràctica absència de competència internacional. En l'actualitat, les circumstàncies són molt diferents. Dur a terme una inversió pública de gran magnitud en activitats industrials de qualsevol tipus sense tenir en compte la demanda dels productes no es podria justificar simplement amb l'evidència aportada per aquest estudi.

UNA GENERACIÓ ANSIOSA: TELÈFONS INTEL·LIGENTS, XARXES SOCIALS I «FAMÍLIES HELICÒPTER»

Jonathan Haidt, *The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness*, Penguin Press, 2024, 400 p. (edició en castellà: *La generación ansiosa. Por qué las redes sociales están causando una epidemia de enfermedades mentales entre nuestros jóvenes*, Deusto, 2024, 384 p.).

Per **Arturo Lahera Sánchez**

The Anxious Generation planteja una anàlisi sobre el que Jonathan Haidt defineix com una «crisi de salut mental» que afecta la generació Z; és a dir, les persones nascudes, aproximadament, entre els anys 1997 i 2012 (també anomenades *centennials* als mitjans). Se centra, especialment, en l'impacte de les xarxes socials digitals i en el seu accés ininterromput o omnipresent des de tota mena de dispositius mòbils (telèfons intel·ligents, tauletes, ordinadors..., sempre a les butxaques, personalitzables). L'autor considera que, en haver facilitat a la infància, a edats cada cop més primerenques (abans dels catorze anys), telèfons intel·ligents, se l'ha exposat a una tecnologia potencialment perjudicial, sense comprendre plenament les possibles conseqüències negatives (com si s'enviessin humans a colonitzar Mart abans de conèixer els perills potencials que això implicaria). Aquesta exposició primerenca s'ha fonamentat en la ràpida integració de la tecnologia digital en la vida dels més petits, amb efectes diferenciats per gènere, la qual ha transformat, fonamentalment, les seves experiències de desenvolupament i ha tingut efectes negatius generalitzats en la seva salut mental. Aquest argument central es desenvolupa al llarg d'aquesta monografia, que ha tingut un gran impacte en els debats mediàtics, especialment als Estats Units, on s'ha convertit en un *best-seller*.

El seu punt de partida és el que l'autor considera un «espectacular» augment de morbiditat a causa de malalties de salut mental entre els adolescents des del 2010; és a dir, a partir de l'inici de la difusió massiva dels telèfons intel·ligents amb accés permanent a internet, els quals van arribar al mercat al voltant del 2007, data de presentació del primer model d'iPhone d'Apple. Haidt presenta estadístiques i indicadors –taxes d'hospitalització i urgències, trastorns mentals diagnosticats, conductes autolítiques...– per emfasitzar la gravetat d'aquesta crisi. També destaca l'impacte desproporcionat en les nenes (amb la seva vinculació a les exigències d'aconseguir i exhibir cossos normatius) i l'abast mundial d'aquesta tendència, que estableix una correlació entre l'augment de l'ús de telèfons intel·ligents i el deteriorament de la salut mental de la infància, i, especialment, de la joventut i l'adolescència. Aquest fenomen mundial és el que permet identificar els *centennials* com una «generació amb ansietat» (o «generació ansiosa»): es registren xifres creixents de joves i infants amb ansietat, depressió i pràctiques suïcides, vinculades, de manera estadísticament significativa, segons l'autor, a l'adopció generalitzada dels telèfons intel·ligents que permeten l'accés permanent a les xarxes socials digitals. Aquestes tecnologies han alterat, de manera essencial, el panorama social de la joventut, i han provocat un augment de l'aïllament i el ciberassetjament, i també una obsessió per la comparació social, amb base en l'ostentació de nivells diferencials de consum i d'imatges corporals (exigents i irreal). L'autor, professor de Psicologia Social,

examina críticament aquestes vinculacions per explorar-ne explicativament les causes i les possibles solucions, amb l'objectiu «urgent» de controlar els factors que contribueixen a aquesta epidèmia en la joventut actual, que deriva en la seva «infelicitat».

La «gran reconfiguració» i la «criança helicòpter»

Haidt introdueix el concepte de la «gran reconfiguració» (*Great Rewiring*) per referir-se al període entre els anys 2010 i 2015, quan els telèfons intel·ligents comencen a ser omnipresents entre els adolescents. La incorporació de les xarxes socials a les seves vides quotidianes a través d'aquest model avançat de telèfons («intel·ligents», en contraposició als telèfons «ximpls», sense accés a internet o a xarxes socials digitals) ha transformat, de manera disruptiva, les experiències individuals i grupals de la infància i el desenvolupament del seu cervell. La connectivitat constant i la intensa estimulació digital han «reconfigurat» (*rewiring*) les seves interaccions socials, els seus períodes d'atenció i els seus processos cognitius (el seu «cablejat» cerebral). Tot això contribueix, potencialment, a aquesta crisi de salut mental.

L'adquisició acrítica de telèfons intel·ligents per als seus fills per part de les famílies, juntament amb l'accés a les xarxes socials digitals, s'ha sustentat en una nova «criança helicòpter» (*helicopter parenting*), en la qual pares i mares estan privant d'independència i capacitat d'adaptació (resiliència) els seus fills per por del món exterior a la família i a la llar.

Una de les principals conseqüències d'aquesta sobreprotecció és el declivi del joc lliure i sense supervisió en la infància («basada en el joc»), en espais oberts i col·lectius, amb interaccions grupals, no estructurades, que permetien desenvolupar la resiliència davant incidències imprevistes (caigudes, troballes, conflictes, descobriments...), així com la capacitat de resoldre problemes i de responsabilitzar-se dels resultats (positius o negatius). És a dir, créixer en «mode descobriment», amb un temps passat en interaccions lliures i col·lectives que s'ha anat reduint en les darreres quatre dècades (sempre tenint en compte el context nord-americà i de l'«angloesfera» des del qual escriu l'autor i al qual es refereix conscientment). Aquest joc lliure contribueix a l'aprenentatge d'habilitats socials, al desenvolupament de capacitats per resoldre problemes i a la regulació emocional en les interaccions.

Precisament, una de les raons d'aquesta progressiva desaparició del joc lliure i a l'exterior rau en aquesta «criança helicòpter», de supervisió contínua i constant, en la qual el temps lliure de la joventut sembla excessivament programat i vigilat, cosa que els provoca més ansietat quan han d'enfrontar-se sols a incidències i conflictes vitals imprevistos. Aquest model de criança ha apostat per un enfocament exclusivament «segur» (*safetyism*), en el qual els progenitors –però també les escoles i altres espais de socialització– cerquen protegir els seus fills de qualsevol possible dany o incomoditat, ja que consideren la vida externa a la família i els seus espais comuns molt insegurs. Aquesta obsessió per la seguretat física i personal fomenta una cultura de fugida dels riscos en la vida; així, les persones s'allunyen de tot allò que pugui desencadenar perills (encara que siguin trivials) o ser incòmode, en comptes d'afrontar i superar les dificultats que es presentin. És a dir, creixen en «mode defensa», fomentant, familiarment, un estat perpetu de «fragilitat» que dificulta l'experimentació social i el descobriment. Tot això fa augmentar l'ansietat i els problemes de salut mental, perquè els joves estan menys preparats per afrontar les complexitats i l'estrès de la vida adulta.

L'autor sosté que aquest enfocament, benintencionat però equivocat, els priva de l'oportunitat d'enfrontar-se a reptes per ells mateixos i d'aprendre a afrontar (individualment i

amb els seus grups d'iguals) l'adversitat, cosa que ha fet augmentar la seva vulnerabilitat, l'estrès i l'ansietat, i també la seva por als riscos de la vida social. A causa de l'obsessió per la seguretat, les famílies han anat substituint el temps de vida en la realitat social per interaccions exclusivament digitals (en aquesta infància basada en el telèfon intel·ligent). Es combina una sobreprotecció en el món real amb una protecció insuficient en el món virtual. Estan connectats digitalment amb un món ple de desconeguts, però desconectats de la gent del seu voltant.

Aquesta vida digital incrementa la influència de les xarxes socials digitals en la salut mental. Plataformes com Instagram i TikTok han intensificat la pressió sobre la joventut perquè presentin una imatge perfecta. Aquesta comparació constant entre iguals i la resta d'usuaris d'aquestes xarxes, juntament amb la «por a perdre's alguna cosa» (*Fear Of Missing Out* - FOMO), contribueixen, significativament, a l'aparició de sentiments d'inadequació social (no sentir-se a gust amb un mateix) i d'ansietat (manca de control sobre la realitat social i les seves interaccions; por a no poder gestionar els imprevistos).

A més, Haidt explora també el paper de la tecnologia digital en l'alteració dels patrons de son de la joventut, ja que el temps de descans es redueix a causa de la connexió digital continuada. Aquesta manca de son està relacionada amb nivells més alts d'ansietat, depressió i irritabilitat, i pot agreujar els problemes de salut mental existents i dificultar el rendiment acadèmic i social. L'atractiu de les xarxes socials, combinat amb aquesta por a perdre's alguna cosa, sovint porta els adolescents a sacrificar el son per seguir connectats. D'aquesta manera, com a primer dany, l'autor defensa que els telèfons intel·ligents produeixen i són responsables del «dany de la privació del son» en la joventut i dels seus efectes negatius.

Totes aquestes noves experiències de la «generació ansiosa» demostren que els canvis culturals, els estils de criança i els avenços tecnològics s'han combinat per crear un panorama precari de salut mental per a aquesta generació Z. L'autor defensa una avaluació intensa d'aquestes tendències, i aposta per un retorn a pràctiques més equilibrades i analògiques per recuperar i promoure la salut en la criança i l'educació de la joventut.

Es tractaria de tornar a una infància de desenvolupament gradual (joc lliure, desestructurat, obert...), que permeti l'adquisició d'habilitats i aprenentatges essencials, enfront del nou model d'infància accelerada, sobreestimulada per la pressió de les tecnologies digitals, que no només limita aquests aprenentatges, sinó que cerca crear, en la joventut, addicció a les xarxes socials digitals: l'augment del temps davant les pantalles.

Segons l'autor, l'excés de temps davant la pantalla digital interfereix en processos vitals per al desenvolupament, ja que redueix les interaccions cara a cara –fonamentals per al desenvolupament de l'empatia i les habilitats socials–, les quals estan sent substituïdes per les comunicacions digitals. Aquests canvis estan obstaculitzant la capacitat dels infants i els joves per establir relacions profundes i significatives, i per desenvolupar-se en situacions socials complexes. Això, al seu torn, genera sentiments de soledat i aïllament social, perquè les interaccions virtuals manquen de la profunditat i els beneficis emocionals que ofereixen les relacions en persona. L'ús excessiu d'aquesta tecnologia també condueix a una forma de «degradació espiritual», que afecta tant els adolescents com els adults: la connectivitat digital constant pot erosionar la nostra capacitat per al pensament profund i les relacions significatives, i per trobar objectius o propòsits vitals. Per tot això, el segon dany provocat pels telèfons intel·ligents i les seves xarxes socials digitals és l'«aïllament social».

Excessos i danys de les xarxes socials

Les xarxes socials digitals estan dissenyades per captar i mantenir l'atenció permanentment a través de notificacions, de «m'agrada», de «compartir», de rebre reconeixement per mostrar les vides en línia. Haidt mostra com aquestes configuracions digitals (no hem d'oblidar, tot i que l'autor ho emfasitza poc, que són dissenyades per programadors humans i per empreses que obtenen beneficis extraordinaris per mercantilitzar aquestes pràctiques a través de la publicitat) exploten el sistema de recompensa del cervell (la dopamina que excita però cada cop amb més insatisfacció..., i crea un cicle de dependència), de manera similar a com ho fan les substàncies addictives: una joventut atrapada, de manera dependent, en una realitat virtualitzada que provoca el seu aïllament de les interaccions socials. Tot això sobre la base d'una recerca incessant de canons de perfecció..., o de la seva exhibició, mostrant un «personatge en línia» mitjançant fotos i vídeos personals, comentaris, mems... Per tant, els algorismes de les xarxes socials digitals estan programats (humanament) per maximitzar la participació dels usuaris, la seva interminable connexió a la xarxa, a costa del seu benestar mental. Ara com ara, prioritzen els continguts que poden provocar reaccions emocionals; per als adults, per exemple, la pornografia, la violència en videojocs, el consumisme, els jocs d'atzar..., cosa que pot conduir a un cicle d'emocions negatives com la ira, la por i l'enveja. L'autor sosté que aquesta manipulació de les respostes emocionals pot afectar significativament la salut mental, i contribuir a crear una societat amb més ansietat i desintegrada individualment (per la competència pel reconeixement). L'ús compulsiu de les xarxes socials alimenta l'addicció digital en els joves, fet que provoca un consum excessiu de temps i atenció. Això els distreu d'activitats importants i contribueix a l'augment dels problemes de salut mental.

A partir de la identificació d'aquest nou dany social, Haidt analitza els efectes psicològics negatius de l'abús de les xarxes socials digitals, que, malgrat que tenen com a objectiu manifest connectar els éssers humans, sovint provoquen sentiments de soledat, ansietat i depressió, i també de frustració per no estar al nivell d'exhibició i exigència que demana aquest món virtual. La (sobre)exposició constant a imatges idealitzades fomenta les comparacions inacabables, i crea una sensació d'inadequació personal i d'exclusió individual. Tot això té conseqüències en la formació de la identitat: que els usuaris presentin versions idealitzades de la seva vida pot provocar sentiments d'inadaptació i baixa autoestima entre els joves i, cada cop més, entre els infants. A més, la comparació constant amb els millors moments dels altres pot distorsionar el sentit d'un mateix i incrementar la depressió i l'ansietat.

A aquests efectes s'hi afegeix el ciberassetjament, amb repercussions profundes i duradores en la salut mental de la joventut, especialment en el cas de les dones, exposades a depredadors sexuals en línia. S'analitza com l'anonimat d'internet i de les xarxes digitals pot reforçar els assetjadors, i com la permanència de les interaccions en línia agreuja encara més aquests grans danys. Limitar governamentalment els algorismes addictius i protegir la privacitat dels usuaris, especialment en la infància i la joventut, sembla l'única possibilitat per controlar-ne els efectes negatius.

Així doncs, l'autor assenyala la responsabilitat de les empreses tecnològiques, que sembla que desconeguin (o amaguin conscientment, com es va demostrar a les audiències dels directius de Meta-Facebook, TikTok, Snap, Discord i X-Twitter, el gener del 2024, al Comitè Judicial del Senat dels Estats Units) les repercussions de les seves aplicacions digitals en la salut mental. A aquestes companyies se'ls hauria d'exigir pràctiques de disseny ètiques que donin prioritat al benestar de l'usuari; per exemple, reforçar els controls parentals en els seus programes per confirmar l'edat real dels usuaris que obren els seus

comptes i l'acceptació d'investigacions sobre les conseqüències de les seves aplicacions en la salut mental (tal com va passar amb la indústria tabaquera o amb la ludopatia en els jocs d'atzar...).

Haidt també examina l'impacte diferencial de les xarxes socials digitals en els nois i les noies. Assenyala que les noies són més propenses a patir els efectes perjudicials de les xarxes, com el ciberassetjament i els problemes d'imatge corporal, a causa de les pressions socials (fortament sexualitzades) que prevalen en aquestes aplicacions (i en les seves empreses tecnològiques), les quals generen expectatives i exigències poc realistes. Aquesta competència pel reconeixement social «s'operacionalitza» posant l'accent –especialment per part del sistema educatiu– en l'obtenció d'un bon rendiment acadèmic en la infància i l'adolescència; és a dir, és una altra font recurrent d'estrès, d'origen social (els condicionants socials de la salut). La pressió sobre els estudiants (exàmens estandaritzats comparatius, selecció per entrar als estudis universitaris...), combinada amb la manca de temps lliure per relaxar-se i jugar, agreuja els problemes de salut mental. A més, l'exposició constant a impactes il·limitats de la informació i el ràpid ritme de consum de continguts digitals poden dificultar la capacitat de concentrar-se i mantenir l'atenció en les tasques. Així, la «fragmentació de l'atenció» pot reduir el rendiment acadèmic i afegir una nova capa d'estrès en la joventut. Aquest canvi també pot afectar funcions cognitives essencials com la memòria, la resolució de problemes i el pensament crític.

Per tant, la generalització dels telèfons intel·ligents està afectant negativament, amb «períodes sensibles» de socialització i maduració en la infància, com l'adquisició del llenguatge, el desenvolupament d'habilitats socials i la regulació emocional. Haidt sosté que l'exposició excessiva a les pantalles durant aquests períodes pertorba els processos normals de desenvolupament (modela un cervell més vulnerable), cosa que podria tenir efectes duradors en el funcionament cognitiu i emocional (desajustant-se, «desintonitzant-se entre iguals»). A més, la connexió permanent als recursos digitals de la «generació Z de l'ansietat» ha alterat fonamentalment les rutines diàries, les interaccions socials i fins i tot la manera en què els joves processen la informació amb un cost cognitiu i mental exagerat, i ha implicat una sobrecàrrega d'informació, que novament incrementa l'estrès i l'ansietat. La pressió per mantenir-se actualitzat i participar constantment amb continguts pot resultar aclaparadora, i sovint condueix a símptomes de tecnoestrès i nomofòbia (por a no poder accedir als dispositius). Pel que fa al quart «dany a la joventut», Haidt posa l'accent en el fet que l'exposició permanent a les xarxes socials digitals provoca «fragmentació cognitiva», és a dir, redueix l'atenció i la capacitat de concentrar-se en les tasques.

Com reduir els danys

L'autor afirma que les escoles que integren la intel·ligència emocional i l'aprenentatge d'habilitats socials tendeixen a obtenir millors resultats en salut mental. Per tant, les escoles han d'apostar per crear entorns on la joventut pugui prosperar tant acadèmicament com emocionalment.

Per reduir els efectes negatius, Haidt advoca per l'educació massiva en un ús saludable de les xarxes socials digitals i pel desenvolupament de l'alfabetització digital sobre els seus riscos. També reclama, però, l'aplicació de normes més estrictes per protegir els usuaris joves. A més, anima els pares i mares a fomentar una comunicació oberta sobre les experiències en línia i a socialitzar amb hàbits tecnològics saludables (perills de compartir informació personal, ciberassetjament...). En aquest cas, identifica també el risc de

donar per fet que els progenitors tenen els coneixements necessaris per establir aquesta comunicació i que no fan un ús negatiu en la seva pròpia inserció (adulta) a la realitat digital. A més, l'autor defensa un enfocament de criança familiar més equilibrat que permeti als infants més llibertat per explorar i cometre errors. També suggereix que les famílies generin resiliència fomentant la independència i oferint oportunitats perquè els infants participin en jocs no estructurats o lliures. En definitiva, equilibrar la protecció i la independència.

Haidt també subratlla la importància de fer un esforç col·lectiu per abordar la crisi de salut mental. Reitera que la totalitat d'actors socials –ja siguin famílies, escoles, comunitats, responsables polítics o el sector privat– s'haurien de coordinar per crear entorns de suport a la joventut i intervencions eficaces per protegir la seva salut mental.

D'aquesta manera, planteja i defensa que, per superar aquesta epidèmia, les famílies han de deixar de proporcionar telèfons intel·ligents abans dels catorze anys. Aposta per cercar un acord col·lectiu de les famílies relacionades entre si, i també en l'àmbit escolar, en el qual es comprometin i es coordinin per no comprar terminals fins que els infants assoleixin aquesta edat. Com a màxim, se'ls podrien donar telèfons bàsics sense aplicacions amb connexió a internet. A més, s'hauria d'evitar (prohibir?) l'accés a aplicacions de xarxes socials digitals abans dels setze anys, i obligar governamentalment i legislativament les empreses tecnològiques a comprovar de manera fefaent que els usuaris que hi accedeixin o es donin d'alta tinguin com a mínim aquesta edat, i a responsabilitzar-se legalment d'això perquè no puguin obtenir dades personals ni mètriques dels seus usos (com a exemple, la legislació britànica Age Appropriate Design Code de 2020, juntament amb els debats legislatius nord-americans entorn de la Kids Online Safety Act). La limitació de l'accés a la telefonia intel·ligent s'hauria de completar i complementar amb «escoles sense telèfons» de manera permanent. Escoles i famílies han d'assegurar més temps de joc lliure sense supervisió i amb independència, sense por, càstig o retrets a aquelles famílies que deixen sols els seus fills i filles en espais amb infraestructures per al joc (parcs, gronxadors, pistes esportives...), proporcionades i mantingudes per les administracions públiques, i també a les escoles. Totes aquestes mesures es basen en una reducció de la criança helicòpter i de l'obsessió per la seguretat, les quals dificulten una vida social en mode descobriment («deixa'm créixer!») en pro d'una vida (gairebé) exclusivament en mode defensa («protegeix-me!»). Per tant, com sintetitza l'autor: «*The Anxious Generation* és un llibre sobre com recuperar la vida humana per a éssers humans de totes les generacions».

Debats públics

L'èxit de vendes, especialment a l'Amèrica del Nord, d'aquest darrer llibre de Jonathan Haidt, amb una forta influència en famílies, escoles i legisladors, ha provocat, almenys en el món acadèmic i mediàtic, un debat intens. Les crítiques dominants qüestionen la interpretació de les seves estadístiques (correlació no implica causalitat), i aporten estudis alternatius que no demostren de cap manera que l'ús més intensiu dels dispositius tecnològics per part de la joventut sigui la principal o única causa del deteriorament de la seva salut mental (amb un enfocament multifactorial; per exemple, entre d'altres, les crítiques de Candice L. Odgers a la revista *Nature*). Com a màxim, afirmen que els joves amb problemes previs de salut mental fan servir les xarxes socials d'una manera negativa similar a la demostrada per l'autor. A més, s'ha dit que el llibre no recull els aspectes positius de les xarxes socials, com ara el fet que permeten una interacció social a les persones que tenen dificultats en el «món real», o fins i tot a aquelles que fugen de l'assetjament als espais «analògics» (escoles, empreses, veïnats...); situacions en què les xarxes digitals els

poden proporcionar accés a recursos de suport, ajuda i cures, encara que siguin digitals (com es va demostrar durant la pandèmia de la covid-19), de manera anònima, sense estigma i amb seguretat. Denunciar, com fa Haidt (fregant el sensacionalisme?), només les experiències negatives de les xarxes i dels telèfons intel·ligents impedeix valorar els efectes positius que ofereixen a la ciutadania, especialment si les dades estadístiques són controvertides. També s'ha qüestionat que existeixi una demostració científica indiscutible que l'exposició a les pantalles digitals tingui efectes en el desenvolupament cerebral i cognitiu, cosa que posaria en dubte aquesta «gran reconfiguració».

Ara bé, fins i tot els crítics d'aquesta obra comparteixen la majoria de les seves propostes d'intervenció: control de l'edat d'accés, reducció dels temps d'exposició, més responsabilitat per part de les empreses que comercialitzen les aplicacions de xarxes socials, i també la seva supervisió i moderació pública per obligar a programar algorismes i protocols que restringeixin els continguts digitals negatius (proposta rebutjada públicament per les empreses, que aposten per l'autoregulació). Cal recordar que el poder socialitzador d'aquestes tecnologies fa que siguin, amb molta probabilitat, irreversibles..., cosa que justifica socialment, a més del debat, la preocupació.

* * *

Jonathan Haidt és psicòleg social i professor de Lideratge Ètic a la Leonard N. Stern School of Business de la Universitat de Nova York.

Ressenya d'**Arturo Lahera Sánchez**, professor titular d'Ergonomia i Sociologia del Treball a la Universitat Complutense de Madrid. Les seves àrees d'investigació són la innovació tecnològica a les organitzacions (intel·ligència artificial i indústria 5.0) i l'avaluació de la salut ocupacional del factor humà. És investigador principal del projecte «Buenas prácticas para la promoción de la salud mental en el trabajo» per a l'Institut Nacional de Seguretat i Salut en el Treball.